

Englefield Green, 19 oktober 1852

Een weiland in de buurt van Windsor Castle. De bossen in de omgeving dragen de kleuren van de herfst. In de verte, de spiegel van de Theems, de rookpluimen van Londen. Nevelslierten die allengs door het bleke zonlicht worden opgelost, hangen nog in de diepten. Twee groepjes van drie mannen, gehuld in donkere kleren, een hogehoed op het hoofd – misschien dragen sommige van ze een *bowler*, de bolhoed die in de mode begint te raken. Ze verbreken de zegels, die het stevige papier van het pakje met de pistolen afsluiten, ze gooien een muntstuk op om te zien wie als eerste mag schieten. Met de hak drukken ze hun sigaar uit in het vochtige gras. Rug aan rug zetten beide duellisten elk twintig passen. Het pistool tegen het lichaam, de loop naar de hemel gericht. Ze houden halt, draaien zich om. De een is lang en sterk, de ander kleiner, gedrongen. Twee Franse revolutionairen, die in ballingschap leven in Engeland. De stoere reus – Frédéric Cournet, gewezen marineofficier – die de loting heeft gewonnen, zet opnieuw tien passen, spant de hamer aan, laat zijn wapen zakken, mikt zorgvuldig. De kleine – Emmanuel Barhtélemy, monteur – staat en profil, roerloos, om een zo klein mogelijk doelwit te vormen. Ze haten elkaar. Ze hoeven niet op genade te rekenen. Als het pistoolduel geen winnaar zou kennen, hebben ze afgesproken het gevecht voort te zetten met de degen. Een van beiden zal weldra dood zijn.

In een hoofdstuk van *Les Misérables* wijdt Victor Hugo een paar regels aan dit verhaal. Ik vond het voldoende intrigerend en romanesk om het te willen reconstrueren, van begin tot eind. Het resultaat is dit boek.

I P A R I J S

‘Wie onder de felblauwe junihemel
tegenover die twee angstaanjagende
meesterwerken van de burgeroorlog
heeft gestaan, zal ze nooit vergeten.’

VICTOR HUGO
Les Misérables, v, I, 1

Parijs, 24-25 juni 1848

Hij heeft een breed voorhoofd, een glad, ietwat pafferig gezicht, zijn oren worden bedekt door een halflange haardos. In het gezelschap van een paar in redingote gehulde heren staat hij op de hoek van de Rue du Temple en de Boulevard Saint-Martin, ongeveer op de plaats van het actuele standbeeld van de Republiek op het gelijknamige plein. Over zijn borst hangt een tricolore afgevaardigdesjerp. Voor hem, tot aan het kanaal Saint-Martin, een tumult van bajonetten, blauwe capes, zwarte sjako's en tweekantige steken van bereden officiers. Een kanon werd in stelling gebracht. Na de gewelfde brug over het kanaal (in die tijd was het nog niet overdekt), bovenaan de Rue du Faubourg-du-Temple die naar Belleville oploopt, staat een barricade die aan een versterkte burcht doet denken: perfect toegerust, met regelmatig verspreide schietgaten alsof ze door een militair ingenieur werd gebouwd, bereikt ze de tweede etage van de gebouwen waar ze tegenaan leunt. Ze vertoont geen enkel teken van leven, er wappert geen enkele vlag boven, er stijgt geen enkel geschreeuw vandaar op. De straat voor de versperring ligt verlaten in de volle junizon. Een graftombe, denkt hij. Maar zodra een aantal soldaten komt aangestormd en probeert om de brug over te steken, ontbranden korte geweervlammetjes op de muur en uit de ramen van de panden die erbovenuit torenen, terwijl de knallen, de

kreten van gewonden en stervenden de paarden laten hinniken en steigeren. Brokken steen en gips, stukken hout worden van de gevels gerukt, grijze rookbloemen bloeien open in de lucht die naar kruit ruikt, boven de uniformen die baden in het bloed dat tussen de plaveien een scharlakenrood maaswerk aftekent. Daarna opnieuw de weidse blauwe lucht, de stilte. Victor Hugo is niet bang, hij is koelbloedig en heeft dat bewezen toen hij ongewapend deelnam aan de bestorming van andere barricaden, in Le Marais. Boven de burgeroorlog ziet hij een witte vlinder fladderen: 'De zomer geeft zich niet gewonnen.'

Guernsey, winter 1861

Hoe dan ook, zo beschrijft hij het tafereel, bijna dertien jaar later op Guernsey. Tijdens de winter van 1861, januari of februari. Voortaan is hij de grote vogelvrijverklaarde, de onwrikbare stokebrand, de incarnatie van de Republiek waarvan het standbeeld in juni 1848 nog niet bestond, midden op een plein dat evenmin bestond. En als er maar één zou overblijven, dan is hij die één. Hij nadert de zestig, zijn gezicht is veranderd, hij heeft zijn haar laten knippen en om een hardnekkige keelpijn te bestrijden is hij op het medisch discutabele idee gekomen zijn baard te laten staan, kortom hij begint op de vader Hugo te lijken die we allemaal kennen. Zopas is hij opnieuw begonnen aan zijn roman *Les Misères*, die hij nu *Les Misérables* noemt. In de kantlijn van het manuscript, op het eind van het hoofdstuk waarin Gavroche in allerijl de afscheidsbrief van Marius aan Cosette bezorgt, schrijft hij: '14 februari 1848: de *pair de France* is hier opgehouden, de vogelvrijverklaarde is doorgegaan: 30 december 1860, Guernsey.' 'Ik breng de brief onmiddellijk,' dacht Gavroche, 'dan ben ik op tijd terug.' Op tijd! Gavroche is op tijd terug om zich de volgende dag dood te laten schieten voor de barricade van de Rue de la Chanvrière, maar Hugo heeft dertien jaar gewacht om hem te laten sterven. Inmiddels heeft hij niet stil-

gezet, dat klopt: de gedichten van *De mijmeringen*, de eerste reeks van *De eeuwenoude legende*, de strijd tegen 'Napoleon de Kleine', *De bestraffingen* en nog een paar bagatellen... De wegen van de ballingschap hebben hem naar Brussel gebracht, daarna naar Jersey en nu naar Guernsey, waar hij zich opsplijt – architect, interieurbouwer, schilder, tapijontwerper, knutselaar, brocantejager, verzamelaar – om het huis in te richten dat hij een paar jaar eerder heeft gekocht en dat door de Voorzienigheid (en zijn hulp) bedacht werd met de naam Hauteville House, die zijn initialen verdubbelt. Hij heeft zijn *lookout* nog niet laten bouwen, de glazen belvédère waar hij weldra zal schrijven, staand voor een lessenaar, omgeven door de zee en de hemel. Voorlopig zit hij nog te werken aan een tafel met gedraaide poten, helemaal boven in Hauteville House, in een volledig, van de vloer tot het plafond, met tapijten behangen vertrek. Te midden van al die dingen is hij het Woord, het Volk, de Republiek. Achter het raam waarop regen en wind honderden loepjes laten glijden, waardoor het schaarse, door de snel voortjagende wolken voortdurend wisselende licht binnenvalt: de groen-witte zee die tegen de dijk en de omwalling van Cornet Castle beukt, de gevlamde stromingen in de Big Roussel, het eiland Herm en, in de verte, Sercq. Soms, zelden, bij mooi weer, kun je de Franse kust zien. Aan de tafel met gedraaide poten, in het vaalgroene licht van de zee, zit hij te schrijven, onstuimig, halsstarrig, in zijn grote, schuine, nerveuze handschrift, als een blinde kracht. Hij is tegelijkertijd Jean Valjean en Marius, de oude man en de jonge. Jean Valjean ontdekt dat Cosette, zijn enige liefde en zijn bestaansreden, van Marius houdt en hij voelt zich verpletterd door die ontdekking. Gavroche bezorgt de brief van Marius en vertrekt, zodra hij zijn taak vervuld heeft, naar de barricade, en passant nog een paar lantaarns brekend. Jean Valjean trekt zijn nationale-garde-uniform aan en verdwijnt in de nacht. De gebeurtenissen komen in een stroomversnelling, de tragische knoop wordt strakker. Einde van het vijftiende boek van het vierde deel van *Les Misérables*.